

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**The John Paul II Catholic University (Lublin, Poland)
Warsaw University of Maria Sklodowska-Curie
(Czestochowa, Poland)**

**Ташкентський державний технічний університет імені Іслама Карімова (Ташкент,
Узбекистан)**

Бакинський державний університет (Баку, Азербайджан)

X Міжнародна науково-практична конференція

**АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ДОСЯГНЕНЬ**

25-26 травня 2017 року

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 159.9:629.7.001.76 (063)
ББК ю941.3я431
А 202

Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, Т.В. Вашеки, О.В. Сечейко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2017. – 340 с.

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем авіаційної та екстремальної психології в умовах глобалізованого мережевого соціуму, що відбулася 25-26 травня 2017 року на кафедрі авіаційної психології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Помиткіна Л.В. – д-р психол. наук, проф., зав.кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ.

Заступник голови організаційного комітету:

Руденко М.П. – генерал-майор запасу Повітряних Сил України, льотчик морської авіації, канд. військ. наук, доцент, проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Члени оргкомітету:

Гічан І.С. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Долгова О.М. – канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Фесюк І.В. – психолог кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Рецензенти:

Панок В.Г. – директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, д-р психол.наук, проф., проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 17 травня 2017 р.)

ISBN

© Колектив авторів, 2017

© Національний авіаційний університет, 2017

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА КРИЗА СУСПІЛЬСТВА

Переживання людиною особистої кризи є не лише її індивідуальною проблемою, але й суспільною. Бо накопичення в суспільстві громадян з нерозв'язаними кризами життя (екзистенціальними кризами) спрацьовує по закону «перехід кількості у якість» як криза всього суспільства. Проте вирішити власну кризу через зміни суспільного ладу неможливо, оскільки «суспільство» та «індивідуальність», по суті, є протилежними категоріями, тобто вони існують за різними законами.

Початок ХХ століття ознаменувався кризою суспільства, ознакою якої була перша світова війна, що потрясла весь світ. Дана криза каталізувала розвиток філософської антропології, центральною проблемою якої стала «людина». Початок ХХІ століття, зокрема для нашої країни, також ознаменувався кризою суспільства. На поверхні – криза політичної системи України, яка виявилася «нежиттєздатним організмом», говорячи мовою біології та суміжних наук. А всередині – криза набагато глибшого порядку, оскільки вона зачепила всю решту політичних систем планети. Ми ще не можемо говорити, що саме каталізує криза ХХІ століття, але є підстави зробити припущення, що проблема «людини» піде розв'язуватися далі, і замість шекспіріанського «бути, або не бути?» на перший план вийде питання «яким бути?» [1].

Якщо сучасні події суспільного життя українців проінтерпретувати із застосуванням категорій сутнісного існування людини, то перехід від особистої кризи до суспільної стане очевидним. Категорії, або – закони сутнісного існування людини (говорячи мовою екзистенціалістів – «кінцеві даності існування») були виявлені та обґрунтовані протягом всього ХХ століття. Їх «обов'язкова присутність» в житті людей перевірена практикою психотерапевтичної роботи (зокрема – екзистенціальної психотерапії), в межах якої було здійснено узагальнення механізму перебігу особистої кризи. У цілому особистий кризовий стан можна представити так: людина більше не може жити так, як вона живе, але як саме змінити своє життя, вона не знає (не хоче/не може). Реакцією на цей стан може бути:

- а) ігнорування (людина продовжує надалі жити тим же стилем життя),
- б) втеча від кризи (від «забутися в алкоголі» до втечи з самого життя),
- в) пошук виходу з кризи [2].

Останній варіант передбачає наступне розгалуження: людина або намагатиметься самостійно шукати якісь ресурси самопорятунку, або звертається за допомогою до інших. Зрозуміло, що у всякому разі пошук виходу з кризи – це найбільш доречний варіант реакції на кризовий стан. Проте наявність «ігнорування» та «втечи» свідчить про те, що не всі люди можуть доречно (гармонійно) позбутися кризи.

Які існують причини особистої кризи, якщо тимчасово викреслити з аналізу політичні обставини життя (таке абстрагування можна зробити лише ментально, оскільки в реальному житті всі зовнішні і внутрішні процеси нерозривно пов'язані)? Умовно ці причини можна поділити на два види:

- 1) наявність травмуючої події,
- 2) внутрішня логіка розвитку самої особистості.

Перший вид криз (травматичні) суб'єктивно переживаються легше, тому що вони «виправдані» такими драматичними обставинами (наприклад, смертю близького, важкою хворобою, тощо), які отримують безперечне розуміння від соціуму (саме тому людині в такій кризі легше, бо оточуючі співчують її стану). При переживанні другого виду криз – кризи особистісного розвитку – суб'єкт не завжди може отримати сторонню підтримку через те, що в такій кризі розкривається «внутрішня логіка» його розвитку. Тобто перед ним ставляться такі задачі його існування, які оточуючі не лише не можуть допомогти вирішити, а й навіть – зрозуміти.

Якщо більшість громадян не розв'яже задачі свого особистого розвитку, накопичення такого контингенту, по закону «переходу кількості у нову якість», спричинить наближення країни до «точки неповернення» виникнення суспільної кризи. В нашій країні спостерігається саме це: ми маємо злам однієї політичної системи та неприйняття іншої. Більше двадцяти років Україна переживала досвід «самостійного існування». За цей період мали б напрацюватися такі нові цінності життя, які були б доречними як до законів капіталізму (оскільки ми відмовилися від

соціалізму), так і до менталітету наших громадян. Для зовнішнього спостерігача закони капіталізму нібито вкоренилися в нашій колективній свідомості. Але внутрішньо вони виявилися недоречними для нас, українців.

Західний світ створював свій капіталізм, маючи чітку ідеологію: накопичення матеріального багатства. Під цю головну ідею західна колективна свідомість створила цілу низку індивідуальних цінностей, які і забезпечили «матеріалізацію» цієї ідеї. Наша колективна свідомість ніколи такої ідеї не породжувала. А довгі роки радянського періоду так взагалі викоренили з наших цінностей саме поняття «гроші» (вони – не головне в житті). Проте мавпування чужих цінностей означає одне: ігноруються свої, аутентичні цінності. Іншими словами, ми опинилися в ситуації, коли почали «примірювати» на себе не власні задачі розвитку, а чужі, не властиві нам. Природно, що це повинно було вибухнути через кризу розвитку всієї країни.

Застосовуючи категорії сутнісного існування людини, можна прослідкувати чітку структуру глибино-психологічних чинників сучасної суспільної кризи:

- Закон смертності – це найзагальніше апріорне правило людського існування, оскільки кінцевість людського життя ніхто не відмінив. А це значить, що глибинна людська тривога стосовно власної смертності постійно присутня в нашій підсвідомості. Своєрідним викликом цій тривозі є необґрунтоване логікою прагнення людини кинути назустріч небезпеці. Класичний психоаналіз убачав в цьому прагненні до смерті один з вирішальних мотивів людської активності взагалі [4]. Екзистенціалісти ж трактують це явище як бажання «погратися зі смертю» (така своєрідна ілюзія власного безсмертя), яка дозволяє хоча б на якусь мить вийти за межі тривоги смерті. Можливість насміятися над смертю призводить до значного піднесення власної самооцінки.
- Закон самотності – його вплив на людське існування знайшов своє романтичне втілення через освячення кохання. Поети усіх часів возвели це почуття на п'єдестал абсолютної цінності, хоча реальні людські стосунки давно вже довели, що любов не може зародитися із страху самотності. В цьому розумінні екзистенціалісти наголошують: від самотності, як і від смерті, не позбавитися, бо ми приходимо в цей світ наодинці, і ми уходимо (вмираємо) наодинці, ніхто не зробить це замість когось. Тобто самотність «живе» всередині людини. Страх же самотності може породити лише адиктивне (залежне) кохання. Своєрідним запереченням страху самотності є пошук будь-яких відносин. І в цьому розумінні потреба людей групуватися є значним сигналом того, що сучасність, з її всеохоплюючим інтернет-спілкуванням та мобільним зв'язком не «вилікувала» людей від самотності. Люди по-колишньому прагнуть відчутти себе неодинокими, тобто бути причетними до чого значного та величншого, ніж окреме людське життя.
- Закон свободи – розпоряджатися власним життям – це найпопулярніший лозунг численних революцій. Проте, «розпоряджатися власним життям» означає, по-перше, самостійне, без усіляких консультацій та «допомоги друзів», прийняття рішень; а по-друге, повне прийняття на себе провини у разі невдачі. А це означає, що людська свобода – це не свавілля («що хочу, те є й роблю»), а відповідальність («що посію, те і пожну»), яка завжди супроводжується підвищенням тривоги та страхом помилки. В натовпі цей страх знижується, бо відповідальність розкладається на всіх присутніх [5].
- Закон смислу життя – або «закон безґрунтовності життя». Тобто, жодна людина «не одержує» смисл свого існування з народження [3]. І якщо у разі травматичних подій смисл життя втрачається, то людині залишається два вибори: покінчити з цим життям (право самогубства, як вважають екзистенціалісти, підкріплено правом на свободу), чи сформулювати новий смисл. Є третій шлях, який частіше за все використовується в нашій сучасності: «запозичити» смисл життя (взяти собі за приклад чийсь існування). Це позбавляє від кількох глибинних джерел тривоги: смисл жити з'являється, але немає страху помилки (оскільки дане рішення взято з «взірця», то винним буде «взірець»), а ще появляються спільні з кимось інтереси (анти-самотність). Протилежний же варіант – створити власний смисл життя – передбачає винахід в сфері законів існування. А це значить, що смисл життя кожної людини має бути індивідуальним. Об'єднання в натовп автоматично призводить до прийняття узагальненого смислу життя [6].

Підводячи підсумок вище сказаному, можна зазначити, що сучасні події – це наслідок втечі людей самих від себе, втечі від своєї самотності, безглуздості свого існування, втечі від своїх тривог та заниженої самооцінки. Той стиль життя, який притаманний більшості наших сучасників (облаштування своїх домівок та турбота про кар'єрне зростання) насправді не є для цієї більшості істинною цінністю. Це – лише прийнятий взірець, фальшивість якого і була доведена тим, що

люди покинули цей взірець й із задоволенням прийняли інший, не даючи собі ради стосовно своїх індивідуальних законів існування. Доказом того, що новий взірець існування – це також фальшивка, є той факт, що після подій (суспільно-політичних пертурбацій) ми спостерігаємо не приріст радості та щастя, а навпаки – зростання кількості депресій та агресивних розчарувань.

Література

1. Бьюдженталь Дж. Наука быть живым. – М.: Класс, 1998. – 336 с.
2. Лушин П.В. О психологии человека в переходный период. – К.: Науковий світ, 2007. – 207 с.
3. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
4. Фрейд З. Интерес к психоанализу. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 352 с.
5. Фромм Э. Бегство от свободы. – М.: Прогресс, 1989. – 280 с.
6. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия. – М.: Класс, 1999. – 576 с.